

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete

Grundnivå

”Ja vad menar man egentligen med fri lek?”

Pedagogers synsätt på och förhållningssätt till den fria leken i förskolans verksamhet.

Författare: Frida Adlertz Forsgren och Ylva Högberg

Handledare: Sanna Bäcke

Examinator: Stina Jeffner

Ämne/huvudområde: Pedagogiskt arbete

Kurskod: PG2062

Poäng: 15 HP

Examinationsdatum: 5 juni

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

Ja

Nej

Abstrakt

Syftet med vår studie var att belysa pedagogers olika innebörder av begreppet fri lek i förskolans praktik. Vi ville därmed lyfta deras synsätt på och förhållningssätt till den fria leken i förskolans verksamhet. För att nå vårt syfte med studien valde vi att använda oss av en kvalitativ forskningsmetod som innebar att vi intervjuade pedagoger som arbetade i förskolans verksamhet. Detta gav oss en möjlighet att synliggöra vilka olika innebörder pedagoger lägger i begreppet fri lek i förskolans verksamhet. Vi har i denna studie valt att inspireras av diskursanalys som metodansats, det valet grundar sig i att det ger oss möjligheten att få en bredare syn på barns fria lek, och därmed kunna synliggöra flera olika innebörder av begreppet. Det insamlade materialet för studien analyserades utifrån fyra olika teoretiska analysverktyg för att uppnå vårt syfte med studien.

Resultatet för denna studie är att begreppet fri lek är brett, komplext och mångsidigt, samt att vi många gånger tror att vi pratar om samma sak när vi egentligen pratar om helt olika saker. En till slutsats vi gör för denna studie är att den fria leken i förskolans verksamhet inte är barns *fria* lek, det är lek där barnen har större inflytande på val av aktivitet, men den är inte fri från institutionen ramar och regler. Resultatet för studien visar även att barns fria lek får större utrymme i utomhusmiljön i jämförelse med inomhusmiljön.

Nyckelord: Förskola, pedagoger, fri lek, synsätt, förhållningssätt, pedagogisk miljö

Förord

Vi vill börja med att tacka varandra för våra insatser och prestationer, utan oss hade denna studie aldrig blivit av. Alla våra koppar kaffe, internsämt, små nödvändiga pauser och peppningar gjorde att vi tog oss igenom detta arbete trots motgångar. Vi vill också tacka vår handledare Sanna som alltid trodde på oss och som stöttade när det kändes tungt, tråkigt och omöjligt. Vi har tack vare arbetet med denna studie vuxit som individer och framtida forskollärare, något som heller inte varit möjligt om det inte vore för de pedagoger som deltagit i studien. Så vi vill även skänka ett stort tack till er sju pedagoger som gjorde denna studie möjlig. Vi har tack vare denna studie fått uppleva ett motto som kommer att följa oss för resten av livet - "När ingenting är säkert, är allt möjligt". Tack!

Falun, maj 2019.

Frida Adlertz Forsgren & Ylva Högberg

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte och frågeställning	2
3. Bakgrund	2
3.1 Den fria lekens historia.....	2
3.2 Tidigare forskning	3
3.3 “Den fria leken” utifrån styrdokument	4
3.4 Sammanfattning av bakgrund.....	5
4. Metod	6
4.1 Undersökningsmetod.....	6
4.2 En halvstrukturerad intervjumetod	7
4.3 Respondenter/Genomförande	7
4.4 Presentation av pedagogerna	8
4.5 Databearbetning och analysprocess.....	9
4.6 Förklaring av diskursanalys.....	10
4.7 Reliabilitet och validitet	11
5. Forskningsetiska beaktanden	11
6. Teoretiska analysverktyg	12
6.1 Institutionalisering.....	12
6.2 Karnevalistisk lek.....	13
6.2.1 <i>Den karnevalistiska andan</i>	14
6.3 Lek är undervisning.....	15
6.4 Lek som social arena	16
6.5 Sammanfattning av teoretiska analysverktygen	17
7. Resultatdel	17
7.1 “Där vi vuxna inte är med och bestämmer så mycket”.....	18
7.2 “Det är inte lek där man släpper dem vind för våg”	20
7.3 “Man kan få in allting i leken”	22
7.4 “Den fria leken är det sociala samspelet”	24
7.5 Fyra nyanser av lek.....	25
8. Diskussion	25
8.1 Lek som fenomen	26
8.2 Lek som redskap.....	27
8.3 Metoddiskussion.....	28
9. Slutsats	29
10. Förslag på fortsatt forskning	30
11. Källförteckning	31
12. Bilagor	34
12.1 Bilaga 1	34
11.2 Bilaga 2.	37

1. Inledning

Vi har valt att studera och utforska pedagogers synsätt på och förhållningssätt till den fria leken, vilka olika innebörder som verksamma pedagoger lägger i begreppet. Eidevald (2009, s. 96) skriver att förskolan är en pedagogisk verksamhet, bestående av pedagogiska aktiviteter som är utformad av pedagoger. Den fria leken däremot är något som barnen konstruerar själva. Fri lek har en hög status i svensk förskola då den anses vara en naturlig medfödd aktivitet hos barnen. Tullgren (2004, s. 83) skriver däremot att pedagoger i verksamheten har förväntningar på barnen och deras lekar, de förväntas hållas inom vissa ramar och konstellationer. Pedagogerna uppmuntrar, stöttar och lockar barnen till lekar som innefattar deltagande, utveckling och lärande. Øksnes (2011, s. 11) skriver utifrån sin egen forskning och erfarenhet att pedagoger ofta går in i barns fria lek, styr och reglerar den på ett sätt som passar inom de institutionella ramarna. Barns fria lek regleras och organiseras utifrån verksamhetens rutiner, scheman, prestationer, undervisning och instruktioner. Dock menar Eidevald (2009, s. 96–98) att fri lek i förskolan har hög status och betraktas nästan som något "heligt". Vad är då barns fria lek om den inte kan och får vara fri från rutiner, scheman, prestationer, undervisning och instruktioner? Skolverket (2018, s. 8) skriver "Lek ska ha en central plats i utbildningen. Ett förhållningssätt hos alla som ingår i arbetslaget och en miljö som uppmuntrar till lek bekräftar lekens betydelse för barnens utveckling, lärande och välbefinnande." Leken är något centralt i förskolans verksamhet och vi har därför valt att fördjupa oss i detta ämne.

Barnkonventionen (2009, 31 kap. 1§) som från och med 1 januari 2020 blir svensk lag, säger "Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder och rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet". FN:s barnrättskommitté (2013) har skrivit fram ett dokument som komplement till artikel 31 "General comment No. 17 on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and the art (art. 31)". Sundsdal och Øksnes (2015, s. 3) förklarar att FN:s barnrättskommitté har valt att skriva fram detta dokument som en ytterligare precisering av artikel 31 i barnkonventionen och menar att ett sådant dokument endast skrivs fram då FN anser att det finns ett behov för tydligare riktlinjer kopplat till en specifik artikel. Vi har

därför valt detta kunskapsområde för att öka kunskapen och synliggöra vilka olika synsätt och förhållningssätt pedagoger har till den fria leken i förskolans miljöer. Vi har egna erfarenheter från vår verksamhetsförlagda utbildning då vi uppmärksammat att pedagoger definierar *fri lek* olika, vissa ser det som en mellanaktivitet och andra ser det som barnens egna lärande. Detta väckte vår nyfikenhet då vi började fundera på vilka fler olika sätt man kan se på den fria leken. Med denna studie hoppas vi kunna bidra med ny kunskap genom att belysa olika innebörder av den fria leken baserat på pedagogers olika synsätt och förhållningssätt till den. Vi hoppas även kunna bidra till att du som läsare får dig en ögonöppnare kring olika innebörder av begreppet fri lek i den svenska förskolan. Bolander och Fejes (2009, s.81) skriver att diskursanalys som metodansats är att rekommendera om man är intresserad av att studera vilka sanningar som skapas i samband med det språket vi använder. Språket som vi använder kan skapa sanningar som etablerar sig i praktiken och som man sällan reflekterar över och/eller ifrågasätter. Vi har därför valt att i denna studie inspireras av diskursanalys som metodansats.

2. Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att belysa pedagogers olika innebörder av begreppet fri lek i förskolans praktik.

Vår frågeställning har varit:

- Vilka olika innebörder av begreppet fri lek går att synliggöra genom att analysera pedagogers utsagor om den fria leken?

3. Bakgrund

Eidevald (2009, s. 96) skriver att barns fria lek idag ses som något "heligt" och viktigt för barnens utveckling och lärande i förskolan verksamhet. Øksnes (2011, s. 101) skriver däremot att barnens fria lek påverkas av denna ständiga strävan efter utveckling och lärande hos barnen. I följande kapitel presenteras den fria lekens historia, tidigare forskning samt styrdokument utifrån den fria leken. I slutet av kapitlet presenteras en sammanfattning av bakgrunden.

3.1 Den fria lekens historia

Begreppet "fri lek" härstammar enligt Lindqvist (1996, s. 51) från den tyske pedagogen Friedrich Fröbel (1782–1852). Fröbel grundade en lek- och

syssestänningssanstalt som blev en föregångare till de svenska barnträdgårdarna och långt senare dagens förskolor. Lindqvist (1996, s. 51) skriver att Frøbels pedagogik utgick från att leken var det renaste i barnets liv och den behövde därför vara fri från vuxnas styrning, leken är till för barnen och ingen annan. Schrader-Breyman som var Frøbels systerdotter delade hans tankar om barnens fria lek. Hon menade att det var viktigt att skilja på lek och arbete, leken var barnets inre lust och skulle vara fri från förebilder och vuxna, annars handlade det om arbete (Lindqvist, 1996, s. 52). Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003, s. 213) skriver att Fröbel var den som introducerade leken i förskolan och menade att alla barn behöver ge uttryck för sina inre drifter i den. Leken har följt framväxten av dagens förskola och har idag blivit en stor och viktig del av verksamheten, det har blivit en naturlig och självklar del i barnens utveckling, utbildning och lärande (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2003, s. 213).

3.2 Tidigare forskning

För att få fram tidigare forskning till vår studie har vi sökt i databaserna Libris, Google Scholar och Summon (du.se). Vi har utgått från sökorden: fri*, lek*, förskol*, pedagog*, förhållningssätt*. Anledningen till att vi har trunckerat (*) orden var för att vi upptäckte att det gav fler sökresultat än om vi inte gjorde det, istället för att skriva leken eller lekar så kunde vi skriva lek*, då användes alla olika böjningar på ordet.

Tidigare forskning

Tullgren (2004, s. 64) anser att leken ses som en viktig aktivitet att stimulera, uppmuntra och upprätthålla. Barnen anses som aktiva och fria i leken, hon problematiserar dock detta då hon menar att denna aktivitet inte är valbar för barnen. Leken är något som är ständigt i förskolan och är därför svår för barnen att välja bort (Tullgren, 2004, s. 64). Eidevald (2009, s. 96) skriver att fri lek är något som är ofta förekommande i den svenska förskolan, en aktivitet som anses som viktig och givande för barnens utveckling och lärande. Men pedagoger har förväntningar på barnen i den fria leken, de intar en mer observant roll och ingriper bara om de blir tillkallade av något barn eller om leken blir för högljudd (Eidevald, 2009, s. 89). Hildén (2014, s. 11) definierar den fria leken som en aktivitet där barnen har större möjlighet själva välja vart, vad och med vilka de ska leka med, men att det ska ske

inom förskolans strukturer och normer. Samtidigt så menar Eidevald (2009, s. 96) att pedagogerna i förskolan ska skapa förutsättningar för barns fria lek, men absolut inte styra den. Han problematiserar begreppet fri lek då pedagogerna intar en mer passiv övervakande position, och leken betraktas därför inte som fri för barnen. Tullgren (2004, s. 64) problematiserar också detta då hon menar att barnen måste i sina fria val, leva upp till pedagogernas definition av god lek. Lekar som inte uppfyller dessa krav diskvalificeras av pedagogerna och de blir därmed styrda i sin fria lek. Den goda leken ses i det här fallet mer som en norm än som barnens egna naturliga urkraft. För att behålla den goda normen i den fria leken reglerar pedagogerna det som bryter mot den (Tullgren, 2004, s. 64). En annan forskare som går i samma linje som Tullgren i sina åsikter om den fria leken är Øksnes (2011, s. 101) som skriver att barnens frihet och självständighet i att forma sin egen lek blir allt mer och mer begränsad. Hon menar att barnens naturliga sätt att leka har underställts och idag ska leken hela tiden utgå från ett syfte, det ska ske ett lärande i leken annars är den inte produktiv och givande utifrån ett lärandeperspektiv (Øksnes, 2011, s. 101)

3.3 “Den fria leken” utifrån styrdokument

Alla som arbetar i förskolans verksamhet ska följa de lagstadgade styrdokumenterna för verksamheten som är skollagen och läroplanen för förskola (Skolverket, 2019). Riksdagen har beslutat att från och med den 1 januari 2020 blir även FN:s barnkonvention en del av svensk lag (Skolverket, 2019). Det betyder att den också ska beaktas i förskolans verksamhet. Barnkonventionen (2009, 31 kap. 1§) säger “Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder och rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet”. FN:s barnrättskommitté (2013) har tagit fram ett dokument som komplement till artikel 31 “General comment No. 17 on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and the art (art. 31)”. Sundsdal och Øksnes (2015, s. 3) förklarar att FN:s barnrättskommitté har valt att skriva detta dokument som en ytterligare precisering av artikel 31 i barnkonventionen och menar att ett sådant dokument endast skrivs fram då FN anser att det finns ett behov för tydligare riktlinjer kopplat till en specifik artikel. Øksnes (2018, s. 122) skriver att det är viktigt att pedagoger i förskolan tar barnrättskommitténs oro på allvar och följer de förutsättningar som barnombudsmannen (2014, s. 11) har tagit fram. De

förutsättningarna är bland annat att barn måste få tillgång till fritid som är helt fri från andra, samt att de måste få utrymmen och tid för lek som är helt fri från vuxnas kontroll och ledning.

Øksnes och Sundsdal (2017, s. 25) är skeptiska till förutsättningarna för artikel 31 då de menar att man i allt högre grad i förskolan betonar framgångar i inläringen hos barnen på lekens bekostad. Framförallt i svenska förskolor så kan vi urskilja att det i ökande omfattningar utnyttjar leken för formell inläring hos barnen och att varken dygnsrytmen eller läroplanen för förskolan avspeglar att barnen måste ha tid och utrymme för just fri lek (Øksnes & Sundsdal 2017, s. 25)

Barnen ska ges förutsättningar både för lek som de själva tar initiativ till och som någon i arbetslaget introducerar. Alla barn ska ges möjlighet att delta i gemensamma lekar utifrån sina förutsättningar och sin förmåga. När någon i arbetslaget följer eller leder lek på lämpligt sätt, antingen utanför leken eller genom att själva delta, kan faktorer som begränsar leken uppmärksammas samt arbetssätt och miljöer som främjar lek utvecklas. Genom en aktiv närvaro är det möjligt att stödja kommunikationen mellan barnen samt förebygga och hantera konflikter (Skolverket, 2018. s. 8).

3.4 Sammanfattning av bakgrund

Begreppet fri lek härstammar från Frøbels (1782–1852) pedagogik och grunden var då att den fria leken skulle vara helt fri från pedagoger och arbete. Frøbels pedagogik utgick från att leken var det renaste i barnets liv och den behövde därför vara fri från vuxnas styrning, leken är till för barnen och ingen annan. Leken har följt framväxten av dagens förskola och har idag blivit en stor och viktig del av verksamheten, det har blivit en naturlig och självklar del i barnens utveckling, utbildning och lärande. Lekforskare har skilda uppfattningar om vad barns fria lek egentligen innebär och vad den *bör* innebära. Ska barns fria lek vara, som förr tiden, fri från pedagoger eller måste de finnas där för att hålla leken inom accepterade ramar? Begreppet “fri lek” är idag ett vitt och brett begrepp, men forskare är överens om att den blir mer och mer styrd efter ett lärandeperspektiv från pedagogerna. Barnen ska leka på ett sätt som gör att de lär sig något i leken, de kan inte bara leka för lekens skull, utan den ska på något sätt vara produktiv och givande. FN:s barnkonvention blir en del av svensk lag år 2020, och då något som ska följas av alla som arbetar i förskolans verksamhet. Lekens finns med i barnkonventionens artikel 31, men FN:s barnrättskommitté har även uttryckt en oro för att leken riskerar att hamna i

bakgrunden utifrån ett internationellt utbildningspolitiskt perspektiv. De menar att det finns ett större fokus på lärande och utveckling och har därför skrivit fram ett kompletterande dokument till artikel 31 FN (2013) "General comment No. 17 on the right of the child to rest, leisure, play, recreational activities, cultural life and the art (art. 31)". Det kompletterande dokumentet innehåller bland annat olika förutsättningar som förskolans verksamhet måste ta i beaktande för att kunna uppfylla barnkonventionens artikel 31, men Øksnes och Sundsdal (2017, s. 25) är skeptiska till förutsättningarna då de menar att man i allt högre grad i förskolan betonar framgångar i inläringen hos barnen på lekens bekostad.

4. Metod

Björkdahl Ordell (2007, s. 194) skriver att det är viktigt som student att tänka över sitt val av metod utifrån sitt syfte med studien. Eftersom vi ville belysa pedagogers olika innebörder av begreppet fri lek i förskolans verksamhet, valde vi att använda oss av en kvalitativ undersökningsmetod. Vi kommer i detta kapitel beskriva och resonera kring den undersökningsmetod vi använt oss av för att samla in material till vår studie. Sedan kommer vi att beskriva hur vi gått tillväga i vårt urval för att nå vårt syfte med studien. Därefter presenteras studien trovärdighet och databearbetning.

4.1 Undersökningsmetod

Vårt syfte med studien var att belysa pedagogers olika innebörder av begreppet fri lek i förskolans praktik genom att analysera deras utsagor kring begreppet. Bjørndal (2005, s. 90) skriver att samtal är den bästa metoden för att kunna inta en annan människas perspektiv och synvinklar. Vi valde därför att använda oss av en kvalitativ undersökningsmetod för att vi ville höra pedagogers egna resonemang och tankar om den fria leken. Som vi lyfte i ingressen till detta kapitel så skriver Björkdahl Ordell (2007, s. 194) att det är viktigt som student att tänka över sitt val av metod utifrån syftet med studien. En kvantitativ metod förklarar hon t.ex. som en enkätundersökning, när syftet är att ta reda på hur många som ställer sig till en viss fråga eller ett ämne (Björkdahl Ordell, 2007, s. 194). Eftersom vi ville veta hur pedagoger som arbetar i förskolans verksamhet resonerar kring den fria leken, ansåg vi därför att en kvalitativ studie skulle ge oss en större helhetssyn än en kvantitativ.

Den kvalitativa metoden gav oss möjligheten till ett personligt möte med pedagogerna och även chansen till att ställa eventuella följdfrågor kopplade till deras utsagor. Kvale och Brinkmann (2014, s. 18) skriver att kvalitativa forskningsintervjuer har som mål att producera kunskap. Inför våra intervjuer skapade vi en intervjuguide som vi följde under intervjuens gång. Bjørndal (2005, s. 92) beskriver en intervjuguide som ett strukturerat medel som hjälp för intervjuaren, men det krävs även att man som intervjuare kan vara flexibel beroende på hur intervjun utvecklas. Kihlström (2007, s. 49) skriver att kvalitativa intervjuer handlar om att intervjua någon som har erfarenhet kring det valda ämnesområdet.

4.2 En halvstrukturerad intervjumetod

Vi har under våra intervjuer utgått från en intervjuguide (se Bilaga 2) men även ställt följdfrågor som baserats på respondentens utsagor. Vi har varit noggranna med att inte ställa för många eller för mycket följdfrågor, då vi inte ville påverka eller leda respondenterna i sina svar, utan att det ska vara deras egna tolkningar i frågan. Kihlström (2007, s. 48) skriver att det är viktigt att tänka på att inte styra eller ställa ledande frågor i en kvalitativ intervju. För att undvika detta har vi som intervjuare reflekterat kring vår förförståelse för det utvalda ämnet och istället varit öppna för respondenternas egna åsikter och utsagor i intervjuerna. Något som Kihlström (2007, s. 48) skriver är en viktig förutsättning i en kvalitativ intervju. Då vi utgick från vår intervjuguide men kunde ställa följdfrågor utifrån respondentens utsagor, använde vi oss av en halvstrukturerad intervjumetod, enligt Kvale och Brinkmann (2016, s. 19).

4.3 Respondenter/Genomförande

Vi började med att höra av oss via e-post till 10 förskolechefer som var ansvariga för en eller flera förskolor i den betänkta kommunen för vår studie. I det meddelandet framkom det att vi sökte pedagoger som arbetar i förskolans verksamhet för en intervju kring vårt valda syfte och ämne. Alla som arbetar i förskolans verksamhet ska följa Skolverkets styrdokument för förskolan. Skolverket (2018, s. 8) skriver "Lek ska ha en central plats i utbildningen. Ett förhållningssätt hos alla som ingår i arbetslaget och en miljö som uppmuntrar till lek bekräftar lekens betydelse för barnens utveckling, lärande och välbefinnande". Därför valde vi att

intervjua både förskollärare och barnskötare som arbetar i verksamheten, då det ökar chanserna för oss att kunna synliggöra flera olika innebörder av begreppet fri lek.

Förskolecheferna återkopplade till oss via e-post med kontaktuppgifter till de pedagoger som visat sitt intresse för medverkan i studien. Urvalet av respondenterna blev sju pedagoger med olika professioner och olika lång erfarenhet av arbete i förskolans verksamhet. Vi tog sedan kontakt med dessa pedagoger för tidsbestämmelser för en eventuell intervju, samt vidarebefordrade ett informationsbrev och en samtyckesblankett (se bilaga 1) om studien. Intervjuerna som vi genomförde tog i snitt 20–30 minuter. Dalen (2015, s. 58) skriver att en kvalitativ studie är en tidskrävande process. Det är något som vi fick erfara i början av vår studie då det var många personer inblandade och flera olika steg i processen för datainsamlingen.

För att vi skulle kunna analysera och bearbeta materialet som framskred under intervjuerna valde vi att använda oss av ljudupptagning, efter att respondenternas gett sitt godkännande i samtyckesblanketten. Anledningen till varför vi valde att använda oss av ljudupptagning var för att vi av egna erfarenheter sedan tidigare, var överens om att det kan vara svårt att hinna med att anteckna allt som sägs under en intervju. Ljudupptagningarna gör att det blir respondentens faktiska ord som transkriberas och analyseras, vilket kan vara en svårighet vid användandet av ett löpande protokoll. Vi förutspådde även på så vis att vi skulle rikta mer fokus till respondenterna under intervjuerna och därmed öka förutsättningarna för ett gott intervjuklimat.

4.4 Presentation av pedagogerna

Vi har intervjuat sju pedagoger som arbetar på fyra olika förskolor. Med hänsyn till de forskningsetiska aspekterna är samtliga namn som anges fiktiva för att skydda individernas integritet (Vetenskapsrådet, 2017 s. 41). Vi har i denna studie valt att kalla dem Angelica, Linnea, Emma, Linda, Johanna, Erika och Vera. De fyra sistnämnda arbetade på samma förskola medan resterande pedagoger arbetade på tre andra förskolor. Samtliga förskolor ligger i mellanstor stad, i den mellersta delen av Sverige, ingen av förskolorna ligger i stadens centrala kärna. Med hänsyn till de

forskningsetiska aspekterna är samtliga namn som anges fiktiva för att skydda individernas integritet (Vetenskapsrådet, 2017 s. 41).

Angelica: Har förskolläraryr utbildning och har arbetat inom förskolan i 10 år.

Linnea: Har arbetat inom förskolan som förskollärare i ca 40 år.

Emma: Har arbetat i förskolan som förskollärare i 6 år.

Linda: Är i grunden barnskötare men har vidareutbildat sig till förskollärare, hon har arbetat i förskolan i ca 40 år.

Johanna: Har en barnskötaryr utbildning och har arbetat i förskolan i 33 år.

Erika: Har arbetat i förskolan som barnskötare i 23 år.

Vera: Är utbildad förskollärare och har arbetat i förskolan ca 15 år.

4.5 Databearbetning och analysprocess

Kvale och Brinkmann (2009, s. 200) anser att överföring av ett inspelat intervjumaterial till en skriven text alltid blir en tolkningsfråga. Första steget i databearbetningsprocessen var att transkribera våra ljudupptagningar, men vi utlämnade personnamn och/eller något som skulle kunna avslöja pedagogernas identiteter. Transkriberingen av ljudupptagningarna skedde samma dag eller dagen efter, enligt Dalen (2015, s. 73) kan detta vara en fördel då man som intervjuare fortfarande har tydliga direkta minnen från intervjutillfället. För att kunna upptäcka eventuella mönster i respondenternas utsagor valde vi att färgkoda transkriberingarna och utforma en tematisk innehållsanalys. Anledningen till detta var för att underlätta för oss genom att veta vilken respondent som hade sagt vad, det var också enklare för oss att försöka synliggöra eventuella diskurser i deras utsagor. För att vi skulle lära känna vårt insamlade material valde vi att kategorisera de färgkodade transkriberingarna utifrån likheter och olikheter i respondenternas utsagor. Detta gjorde det enklare för oss att synliggöra eventuella diskurser som framträder i deras talade språk om den fria leken. Efter kategoriseringen av utsagorna analyserade vi materialet utifrån våra teoretiska analysverktyg, som kommer att beskrivas längre ner i arbetet. Vi har i denna studie renskrivit transkriberingen från intervjuerna från eventuella dialektala ord och tendenser till talspråk, för att underlätta för dig som läsare. I arbetet med analysprocessen till denna studie har vi inspirerats av diskursanalys som analysmetod, som vi förklarar närmare i avsnittet nedan.

4.6 Förklaring av diskursanalys

I arbetet med vår studie har vi inspirerats av diskursanalys som analysmetod. Anledningen till valet av analysmetod grundar sig i våra egna erfarenheter från vår verksamhetsförlagda utbildning, då vi upplevde att det synliggjordes diskurser i det talade språket kring den fria leken. Bolander och Fejes (2009, s.81) menar att diskursanalys som metodansats är att rekommendera om man är intresserad av att studera vilka sanningar som skapas i samband med det språket vi människor använder. De menar att språket kan skapa sanningar som etablerar sig i praktiken och som man sällan reflekterar över eller ifrågasätter (Bolander & Fejes, 2009, s. 81–82). Vi tänker oss att den svenska förskolan är en organisation där det arbetar olika yrkesprofessioner, men som alla arbetar under samma lagstiftningar och förordningar. Vi tror därför att det inom organisationen finns ett gemensamt yrkesspråk kopplat till förskolans verksamhet som kan synliggöra diskurser, vissa tydligare än andra. Vi hoppas att denna studie ska kunna bidra till att läsaren får sig en ögonöppnare om flera olika innebörder på begreppet fri lek, som är ett vanligt förekommande begrepp i den svenska förskolan. Eidevald (2009, s. 96–98) förespråkar att fri lek i förskolan har hög status och betraktas nästan som något "heligt". Alla som arbetar inom förskolans verksamhet, oavsett yrkesprofession, är olika individer med olika bakgrunder, erfarenheter och egenskaper, men vi måste alla förhålla oss till samma lagstiftningar och förordningar. Bolander och Fejes (2009, s. 83) förklarar diskursanalys som ett viktigt verktyg för att kunna synliggöra språkets formgivande och skapande kraft. Det vi tar för givet i våra vardagliga yrkesmässiga liv, kan med hjälp av en diskursanalys, destabiliseras (skakas om). Dock problematiserar Bolander och Fejes (2009, s. 83) diskursanalys som begrepp, då det kan ses som ett diffust begrepp med många olika innebörder, definitioner och traditioner. Det är viktigt att ta i beaktande att vi bygger denna diskursanalysinspirerade studie utifrån materialet vi har samlat in vid våra intervjuer, det är de som blir sanningarna till vår studie. Bolander och Fejes (2009, s. 85) menar att språkliga utsagor är det som beskriver en verklighet och den verkligheten kan vara baserad på intervjuer kring ett valt kunskapsområde.

4.7 Reliabilitet och validitet

Kihlström (2007, s. 231) skriver att reliabilitet innebär trovärdighet och tillförlitlighet i en studie, att man kan förlita sig på resultatet. Kihlström (2007, s. 232) skriver att reliabiliteten kan öka om det är två som utför en intervju, vanligast då är att en intervjuare och att den andra observerar och antecknar kroppsspråken under samtalet. Vi valde att båda medverka under alla intervjuer, men istället för att anteckna och observera valde vi att dela upp intervjufrågorna då vi anser att detta kan bidra till ett tryggare intervjuklimat för respondenten (Karlsson & Grönlund, 2011, s. 35). Det var även en anledning till att båda två deltog under intervjuerna, så att vi båda skulle få en helhetssyn och en känsla av intervjun och inte bara lyssna på en ljudupptagning i efterhand. Vi var innan intervjuerna medvetna om att respondenten skulle kunna känna obehag i och med att vi var två som intervjuade. Vi valde därför att utföra intervjuerna på deras respektive arbetsplats för att försöka eftersträva ett så tryggt och avslappnat intervjuklimat som möjligt. Att spela in intervjuerna är också ett sätt för att öka reliabiliteten, då vi i efterhand kan lyssna på våra inspelningar och ta del av materialet även efter intervjun. På så sätt kunde vi analysera både respondenternas svar men även lyssna till hur vi som intervjuare förhåller oss i intervjuerna (Kihlström, 2007, s. 232). För att öka giltigheten och meningsfullheten, validiteten, i vår studie har vårt metodval utgått från att svara på vårt syfte med studien (Roos, 2014, s. 53). Vårt syfte med studien var att belysa olika innebörder som pedagoger i förskolan verksamhet lägger i begreppet fri lek, genom att analysera deras utsagor kring begreppet. Vi ansåg därför att vårt val av metod kan öka validiteten i vår studie då respondenterna kan ge sina egna utsagor och åsikter utifrån det bestämda ämnet.

5. Forskningsetiska beaktanden

Löfdahl (2014, s 34) skriver att studenter på högskolan måste enligt högskolelagen (1 kap. 3a§) följa de forskningsetiska principer och regelverk som finns, i samband med examensarbeten. Vi har i vår studie följt Vetenskapsrådets skrift God forskningssed (2017) för att uppfylla de forskningsetiska principer och regelverk och därmed högskolelagen (1 kap. 3a§). Vi har uppfyllt kraven för informerat samtycke (Vetenskapsrådet, 2017, s. 26) genom att respondenterna i vår studie innan intervjuerna har blivit informerad om syftet med vår undersökning i form av ett informationsbrev och en samtyckesblankett (se Bilaga 1). I informationsbrevet

framgick det att deras medverkan var frivilligt och att de när som helst kunde avbryta sitt deltagande utan några närmare förklaringar, i samtyckesblanketten fick de ge sitt godkännande för att vi under intervjuerna fick använda oss av ljudupptagning. Konfidentialitetskravet och nyttjandekravet har vi tagit i beaktande genom att respondenterna har fått information om vem som kommer ha tillgång till det inspelade materialet och att det endast kommer att användas för denna studie. Respondenternas identiteter kommer heller inte att avslöjas i denna studie och vi kommer att ta hänsyn till deras integritet genom att inte sprida identifierbar information (Vetenskapsrådet, 2017, s. 41).

General Data Protection Regulation (GDPR) har trätt i kraft och vi har i denna studie tagit hänsyn till behandlingen av respondenternas personuppgifter. Förvaringen och hanteringen av det insamlade materialet har varit mest aktuellt för vår studie. Datainspektionen (2018) skriver att det är vårt ansvar att se till att det insamlade materialet förvaras på ett sätt som gör att respondenternas identifiering inte kan möjliggöras. Det insamlade materialet kommer enbart att förvaras så länge det är nödvändigt och kommer därmed att raderas efter transkriberingen av ljudupptagningarna.

6. Teoretiska analysverktyg

Vi har i denna studie valt att analysera det insamlade datamaterialet utifrån Øksnes (2011) samt Øksnes och Sundsdal (2015/2017) teoretiska analysverktyg att se på leken. *Institutionalisering*, *Karnevalistisk lek*, *Lek är undervisning* och *Lek som social arena*. Anledningen till att vi valde dessa fyra teoretiska analysverktyg var för att vi såg att de överensstämde med de kategorier vi själva utformade i samband med analysprocessens start.

6.1 Institutionalisering

Sundsdal och Øksnes (2015, s. 2) diskuterar problemet med barnens rätt att leka fritt och spontant, ett problem som de menar har funnits länge. Leken har länge haft en stor betydelse för den nordiska pedagogiken, en lek som barnen utformar själva, utan vuxnas inblandning. Friedrich Fröbel (1782–1852) inspirerades av Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) som ansåg att barndomen skulle vara skild från vuxenlivet, han menade att barndomen skulle, till skillnad från vuxenlivet, vara en

självständig fas, där barn genom leken skulle ges möjligheter till att upptäcka världen själva (Sundsdal & Øksnes 2015, s. 2). Øksnes och Sundsdal (2017, s. 31) beskriver att det inom Frøbels pedagogik inte låg någon större vikt på lärarens insatser för barnet, utan snarare på barnens egna didaktiska målsättningar för sin egen aktivitet. Barnen skulle enligt Fröbel grunda sin egen individualitet och det måste därför finnas utrymme i form av egen tid, för att barnen ska kunna ges möjligheter att finna sig själva. Øksnes och Sundsdal (2017, s. 33) menar att även om Frøbels tankar och idéer har haft en stor betydelse för dåtidens motsvarighet till dagens förskola. Fröbel förespråkade barns rätt till fri verksamhet och fri lek för att kunna hitta sig själva. Trots det så har Fröbel också varit en stor bidragande faktor till institutionaliseringen av barndomen. Øksnes (2011, s. 177) uttrycker en oro för barns fria lek i dagens samhälle, hon menar att barn inte får samma utlopp för sin fria lek som de fick förr i tiden. Hon framhåller att barn inte kan leka fritt idag, utan deras lekar ska lekas på ett sätt som accepteras av vuxna. Øksnes (2011, s. 10) skriver att det idag finns en rädsla för barns lek och fritid, att det inte ska ge bra villkor och förutsättningar som passar inom de institutionella ramarna. Barns frihet att leka och ta hand om sin egen fria tid försvinner i samband med institutionaliseringen (Øksnes, 2011, s. 10). Øksnes (2011, s. 11) befarar, utifrån sin egen forskning, att barns fria liv och lek styrs och regleras inom institutionens väggar utifrån institutionella regler och ordningar. Barns fria lek regleras och organiseras utifrån verksamhetens rutiner, scheman, prestationer, undervisning och instruktioner. Hon menar att ett institutionellt liv formas av ordning och allvar, ett lugn och ro. Øksnes (2011, s. 11) skriver utifrån sin egen erfarenhet, att barn försöker hitta flyktvägar från samhällets institutionella krav, men att det många gånger skapar oönskat kaos.

6.2 Karnevalistisk lek

Øksnes (2011, s. 144) skriver att lekforskaren Brian Sutton-Smith (1997) menar att barns vilda, kaospräglade och tygellösa lekar ofta förnekas i dagens samhälle utifrån normer och strukturer. Hon vill med hjälp av den ryske filosofens och litteraturvetaren Mikhail Bakhtins (1895–1975) föreställningar om barn karnevalistiska lek, tända ett hopp och en framtidsoptimism om att barn skapar nya och spännande lekar och aktiviteter. Med hjälp av Bakhtins tolkning menar Øksnes (2011, s. 144) att vi kan få en annorlunda syn på leken, när barnen i sina försök att

frigöra sig från satta strukturer bör vi inte se det som att barnen misslyckas i sitt sätt att leka, bara för att de bryter mot normer, regler och värden. Vi ska istället se den karnevalistiska leken som en arena för att gemensamt uppleva vår inre naturs frihet. Øksnes (2011, s. 145) skriver att Bakhtin såg den karnevalistiska leken som en stor fest, gjord för enbart festens skull, för skratten och inget annat. Att det finns utrymme för både det allvarliga och det muntra i leken. Øksnes och Sundsdal (2017, s. 74–75) menar att karnevalen får oss att uppleva vår innersta frihet, i karnevalen har vi chans att uppleva relevanta sanningar om världen och omvärlden. Karnevalen är en regellös aktivitet där vårt inre får en chans för utlopp. Karnevalen ska, enligt Bakhtin, vara fri från samhällets regler, normer och strukturer, det ska ses som en fest för framtiden där det dialogiska, ofärdiga, och öppna överskrider alla gränser (Øksnes & Sundsdal 2017, s. 74–75). Den karnevalistiska leken ska vara en lek för framtiden, det som komma skall, men det ska vara en lek som stundar i nuet. Bakhtin menade, enligt Øksnes (2011, s. 148–149) att den karnevalistiska leken skapar en mångfald av möjligheter och den kan ta oändliga antal olika riktningar, och att det kan vara en diskurs gentemot dagens samhälle, där vi styrs av normer, strukturer och tiden. Øksnes (2011, s. 149) synkroniserar den karnevalistiska leken med barnens uppror mot pedagogernas ordning och strukturer.

“I mina ögon är det kanske sådana protester som kommer till uttryck när barnen har klätt på sig overallen bak och fram och frågar om jag kan dra igen blixtlåset på ryggen, eller när de har stoppat armarna innanför jackan och ber mig knyta ihop ärmarna, varpå de springer omkring en lång stund med ärmarna ihopknutna, fulla i skratt när andra barn och vuxna tittar konstigt på dem” (Øksnes, 2011, s. 149).

Øksnes (2011, s. 149) förklarar den karnevalistiska leken som en fest för barn som de själva skapar, som är regellös, kravlös och skapar det genuina och naturliga skrattet.

6.2.1 Den karnevalistiska andan

Øksnes (2011, s. 148) skriver att Bakhtin menade att i den karnevalistiska leken så skapades den karnevalistiska andan. Genom karnevalen kan barnen förstås i ljuset av det som han kallar heteroglossia, nämligen en dialog mellan olika barn med olika verbala och kroppsliga rörelser. Bakhtin ansåg att barn föds med egenskaper som är uppfinningsrika och lekfulla, som de får upplopp för genom motstånd och oenighet,

och att inte låta barn leva genom den karnevalistiska andan kan det ses som att de blir instängda i sina uttrycksformer (Øksnes, 2011, s. 148). Genom den karnevalistiska leken och andan så förhåller sig barnen lekfull till världen, de skojar och skämtar med omvärlden och därmed driver bort det mörka och allvarliga som präglar det institutionella livet. Barns karnevalistiska lek handlar om en stark drivkraft för självständighet, en regellös föreställning som skapas i nuet (Øksnes, 2011, s. 148–149). Barn blir, enligt Øksnes (2011, s. 149) spontant uppslukade av den karnevaliska andan, i deras karnevaliska lek, och det är den andan som skapar barns skratt, mer än själva leken i sig.

6.3 Lek är undervisning

Sundsdal och Øksnes (2015, s. 4) skriver att det ur ett internationellt perspektiv sedan länge har funnits en idé om att minska utrymmet för barnens fria lek, inom institutioner som motsvarar förskolan i andra länder, där undervisning och lärande ges ett allt större fokus. Detta betyder, med andra ord, att barns lek inte bara kan vara lek, utan att den hela tiden ska ske ett lärande i leken, som är bra för barnets utveckling.

Sundsdal och Øksnes (2015, s. 2) skriver att det sedan länge har funnits en stark tilltro till barnens egen lek inom den nordiska pedagogiken. Den lek som barnen själva utformar bortom vuxnas inblandning och påverkan. Men som Sundsdal och Øksnes (2015, s. 2) menar ofta riskerar att hamna i bakgrunden, till förmån för något som skulle kunna anses viktigare ur ett utbildningspolitiskt syfte, nämligen utveckling och lärande¹. Ur ett sådant perspektiv betraktas inte barnens fria lek som tillräcklig, utan för att utvinna mest möjligt lärande ur leken krävs det pedagoger som är närvarande i barnens lek. Øksnes och Sundsdal (2017, s. 25) skriver att när en pedagog kliver in i barns lek så gör de ofta det utifrån ett syfte, att något i leken ska regleras, förändras och/eller förbättras. Många lekforskare anser att i leken så tar barn ansvar för sin egen utveckling och inläring, eftersom de många gånger

---

¹ Utbildning är även ett nytt begrepp i den svenska läroplanen för förskola, det står att lek är något som ska vara ständigt i förskolans verksamhet, och undervisningen ska utgå från barnens lek, undervisningen ska ske *i* leken (Skolverket, 2018, s. 7).

själva tar egen initiativ till leken, och i leken sker, enligt forskning, barns utveckling och lärande. Leken är barns sätt att leva, men det blir bara mer och mer viktigt att lära dem leka lekar som kan vara produktiva och nyttiga för dem (Øksnes & Sundsdal 2017, s. 25). Øksnes och Sundsdal (2017, s. 53–54) protesterar inte mot att lek är viktigt för barn, men de tar starkt avstånd i inställningen om att den är bra för barn, för att den gynnar deras utveckling och inläring. De menar att leken är viktig för barn för att de ska få utlopp för sina spontana tankar och att finna glädje i sig genom att bara leka, inte för att den har något grundande syfte (Øksnes och Sundsdal 2017, s. 53–54). Många lekforskare delar Frøbels synsätt om att leken främst bidrar till barns känslor av glädje, tillfredsställelse och lycka. Att lekens egna värde förenas till barns spontana öppna glädje och lycka och det välbehag som barnen finner i leken. Leken är inte ett medel för utveckling och inläring, något som kan kopplas till resultat och förbättring (Øksnes och Sundsdal 2017, s. 64).

6.4 Lek som social arena

Øksnes (2011, s. 34) skriver att nästintill alla som arbetar med barn ser leken som en grundlig rättighet och som är sammankopplad med barndomen. Även FN:s barnkonvention, som tidigare har nämnts i studien, förstärker barns rättigheter för att, bland annat, leka. Barnkonventionen (2009, 31 kap. 1§) “Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder och rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet”.

Øksnes (2011, s. 34) menar att vi i västvärlden konstruerar en idyllisk bild av barndomen som inte överensstämmer med verkligheten, vårt moderna demokratiska samhälle anser att barndomen ska vara fri från arbete och att barn har rätt till fri lek. Øksnes (2011, s. 34) förespråkar att vi ser barns fritidszon som en självklarhet, som är fri från arbete, där de kan leka och göra vad de själva vill. Øksnes och Sundsdal (2017, s. 56) skriver om forskning som visar att barn i stor utsträckning kopplar lek till det som är roligt, att vara med kamrater, att få välja fritt och att inte arbeta. De menar att barn inte kopplar lek till samma sak som vuxna ofta gör, nämligen utveckling och lärande. Barn kopplar istället lek till sociala samspel och fria val (Øksnes & Sundsdal 2017, s. 56). Øksnes (2011, s. 16) skriver att pedagoger som arbetar i förskolans verksamhet ofta har en tanke om att lek, lärande och utveckling är naturligt sammanlänkande. Genom att observera barns lek, används leken som ett pedagogiskt verktyg för att synliggöra vad som kan tänkas tillföra, förbättra och

förändra för att skapa förutsättningar för sociala samspel i leken (Øksnes 2011, s. 14–16).

Øksnes och Sundsdal (2017, s. 110–111) skriver att ofta när vuxna ingriper i leken är det för att göra plats åt barn som står utanför. En grundläggande regel i många förskolor är att alla ska leka med alla. Det kan, enligt Øksnes och Sundsdal (2017, s. 111) många gånger försätta barn och pedagoger i dilemman, barnens egna lekar kan kollidera för att pedagoger ofta vill att barn ska leka med varandra och inte vara själva. När ett äldre förskolebarn står utanför en lek, ingriper ofta pedagoger genom att skapa möjligheter för barnet att vara med i leken, utan närmare tanke på om barnet egentligen vill det. När yngre förskolebarn leker själva går ofta pedagoger in själva som lekkamrater, då många pedagoger utgår från tanken att yngre förskolebarn måste lära sig att leka och gör det bäst i samspel med vuxna (Øksnes och Sundsdal 2017, s. 111).

6.5 Sammanfattning av teoretiska analysverktygen

I detta kapitel har vi beskrivit de teoretiska analysverktyg som kommer att användas som teoretisk utgångspunkt för studiens resultatdel. Under rubriken *Institutionalisering* beskrivs förskolan som institution med förutbestämda ramar och regler som barnen måste förhålla sig till i sin fria lek. Kliver barnens lek över de ramar och regler kan det uppstå en *karnevalistisk lek* som kan betraktas som vild, kaospräglad och tygellös. Den leken kan stämpas som oönskad och icke användbar i ett lärandeperspektiv, där *lek är undervisning* och används i utbildningssyfte. Förskolan som institutionell organisation är en social arena där många människor möts och där *lek som social arena* kan skapa förutsättningar för barnen att bemästra sociala färdigheter. Vi kommer analysera pedagogernas utsagor från intervjuerna utifrån de teoretiska analysverktyg vi har beskrivit i kapitlet. De kommer därmed att ligga som teoretisk grund för studiens resultatdel som presenteras i kapitlet nedan.

7. Resultatdel

I följande kapitel kommer vi att presentera vårt resultat för studien som är analyserat utifrån de fyra teoretiska analysverktyg som vi har beskrivit i föregående kapitel. Under rubriken “Där vi vuxna inte är med och bestämmer så mycket”, har vi analyserat utifrån det teoretiska analysverktyget *institutionaliseringen*, “Det är inte

lek där vi släpper dem inte vind för våg” har analyserats utifrån *karnevalistiskt lek*. *Lek är undervisning* har legat till analytisk grund för “Man kan få in allt i leken”, och “Den fria leken är det sociala samspelet” har analyserats utifrån *Lek som social arena*. Resultatet och rubrikerna för kapitlet är baserat på transkriberingen från pedagogernas utsagor under våra intervjuer. Vi vill återigen förtydliga att alla namn som används på pedagogerna i kapitlet är fiktiva. Valet att använda fiktiva namn grundas i att vi anser att det underlättar för läsningen, samt bibehåller pedagogernas anonymitet. I slutet av kapitlet finns en summering av kategorierna som vi kallar *Fyra nyanser av lek*.

7.1 “Där vi vuxna inte är med och bestämmer så mycket”

En diskurs som framträder baserat på pedagogernas utsagor är att den fria leken är viktigt för barnen, det är deras lek som utgår från deras fantasier, intressen och nyfikenhet. Den fria leken beskriver de som barnens egna lek, och att den är så bra för att man kan få in så mycket lärande i den, men med hjälp av närvarande pedagoger. Den fria leken ska med andra ord utgå från barnen och deras fria vilja, men det måste vara närvarande pedagoger i den för att det ska ske en utveckling och lärande hos barnen. Pedagogerna har därmed förväntningar på barnen i deras lekar och utifrån denna tolkning kan vi se att pedagogerna pratar om den *institutionella leken*. Angelica beskrev att pedagogerna på förskolan där hon arbetade var det viktigt att de var närvarande i barnens fria lek, för att de hade en barngrupp som kräver det. Man kunde inte lämna barnen åt sitt eget öde, för då *hände det saker*. Vi tolkar det som att pedagogerna måste vara närvarande i barnens fria lek, för att den ska hållas inom *institutionens* ramar och regler. Även Linnea är inne på samma spår som Angelica när hon problematiserar övervakandet av barns fria lek, om vad som skulle hända om pedagogerna inte finns med? Vi tolkar det återigen som att barns fria lek kräver närvarande pedagoger för att den ska hållas inom *institutionella ramar*. Både Linnea och Angelica pratar om fri lek som involverar närvarande pedagoger, för annars problematiserar de vad som skulle hända om barnen inte hade någon som, så att säga, *höll dem inom ramarna*. Vad som skulle uppstå kan vi bara spekulera om, men kan det tolkas som att barns fria lek är ett privilegium och bara till för de barnen som vet hur leken *ska* lekas. Linnea såg därför den fria leken som en tillgång för att pedagogerna skulle kunna vara lyhörda för barnen och deras intressen, och samtidigt fånga upp de här barnen som ännu inte lärt sig lekens regler.

Samtidigt så förespråkar Vera att ”den fria leken tänker jag är en aktivitet som spontant uppstår för barnen och där vi vuxna inte är med och bestämmer så mycket” (Vera). Det synliggörs skillnader när Linnea uttalar sig om att pedagogerna måste vara närvarande i barnens fria lek för att kunna fånga upp de barn som behöver utveckling och lärodomar i sådant som de inte kan, medan Vera säger att den fria leken är barns spontana lek där pedagogerna inte är med och bestämmer.

Emma sa följande om barns fria lek:

Vilka leker med varandra och det kanske är någon som aldrig får vara med? Och då får vi fundera på varför det är så, för det är ju sånt som syns mer i den fria leken tänker jag. När de faktiskt får göra saker utifrån sin egen vilja, så kan man få syn på saker som händer i gruppen, som man inte hade sett om det hade varit en styrd aktivitet, när vi bara ”bestämmer”. (Emma)

Vi tolkar det som att Emma och Linnea delar åsikter med att se barns fria lek som en tillgång för att kunna synliggöra eventuella *brister* i barngruppen som pedagogerna inte hade sett om det hade varit en styrd och planerad aktivitet. Flera pedagoger förespråkade en planerad aktivitet som de kallade för lekgrupp. Erika förklarade aktiviteten på följande sätt: “Det går ut på att vi pedagoger bestämmer vem som ska leka med vem, och vad de ska leka med. Just för att de ska hitta nya kompisar att leka med och upptäcka ställen på förskolan som de annars kanske inte är på” (Erika). Erika förklarade att den aktiviteten bygger på observationer som de gjort utifrån barnens fria lek, och med hjälp av den kunde påverka gruppkonstellationerna i barngruppen samt nyttjandet av förskolans miljöer och material. Återigen framträder det i pedagogernas utsagor att de använder barnens lek för att forma barnen inom de *institutionella* ramarna, och barnen får därmed inte utlopp för sin *fria* lek. Pedagogerna gör observationer i barns fria lek, som de sedan använder till att skapa aktiviteter med syftet att skapa en bättre dynamik och kamratskap i barngruppen. Vi tolkar det som att barns fria lek försvinner i samband med utformandet av lekgrupperna och föreställningen om att alla ska vara kompisar med alla, som är inom *institutionen*.

Vi upplevde en osäkerhet hos pedagogerna i intervjuerna när vi pratade om inomhusmiljön, det var först när utomhusmiljön kom på tal som det blev lättare för dem att prata om barns fria lek. Majoriteten ansåg att barns fria lek var ständig när de var utomhus.

Ja, alltså jag tycker att ute som ett rum är väldigt spännande, för där är det också fri lek, nästan hela tiden. Utomhus är ett sånt där rum som man ofta glömmer bort, för när man pratar om vad barnen tycker om att göra så är man väldigt mycket inne. Om man nu ser det som icke-styrd lek av pedagogen. Att det är så där, det är liksom, att gå ut är som en aktivitet i sig, "nu går vi ut", och så har man ingen mer tanke, och det tycker jag är lite spännande. (Emma)

Vi tolkar det som att Emma anser att utomhusmiljön inte har samma institutionella krav och pedagogerna har inte samma förväntningar på barnen i deras lekar. Emma lyfter fram att fri lek är icke-pedagog-styrd lek och det förekommer nästan hela tiden utomhus, till skillnad från inomhus. Det kan också tolkas som, baserat på Emmas utsaga, att pedagogerna inte har samma förväntningar på sig själva i respektive miljö och därmed sänks de institutionella kraven i utomhusmiljön. Alla pedagoger som vi intervjuade var eniga om att den fria leken är viktigt för barnen i förskolan. Men när och var den fria leken visar sig i verksamheterna är olika. Vi tolkar det som att vissa pedagoger ansåg att barnen har fri lek hela dagen, då de är fria i sina val av aktivitet. Andra uttrycker sig om att barns fria lek främst visar sig utomhus eller efter/mellan planerade aktiviteter i verksamheten. Trots att alla pedagoger som vi intervjuade var eniga om att den fria leken är viktig för barnen, så kunde ingen riktigt beskriva vad den fria leken *är*, och deras svar var skilda från varandra. Baserat på Linneas utsagor kring den fria leken och pedagogers närvaro i den så tolkar vi det som att Linnea ser barns fria lek utan pedagogers närvaro, som en lek utanför institutionens ramar, regler och normer, och att det i sin tur kan leda till önskat kaos.

7.2 "Det är inte lek där man släpper dem vind för våg"

Det finns diskurser som synliggörs när vi pratar om vad som är tillåtet i barns fria lek och inte. Vad händer när barnen kliver över de institutionella ramarna, det som kan leda till önskat kaos som vi beskrev ovan. Finns det utrymme för barns *karnevalistiska lek* i förskolan, den lek som skapas utanför de normer, regler och förväntningar som finns i förskolan. Linnea uttalade sig följande om barns lek i förskolan:

Jag tycker att lek är A och O, men det är inte lek där man bara släpper dem vind för våg. "Här får liksom djungelns lag råda", nej! Vi pratar nog mer om vad de vill leka. Så vi säger inte "nu har ni fritt", utan vi utgår hela tiden från barnen vad de vill göra. (Linnea)

Vi tolkar det som att Linnea kopplar “djungelns lag” till den *karnevalistiska leken*, vilket blir motsägelsefullt när hon säger att de hela tiden utgår från vad barnen vill göra. Den *karnevalistiska leken* kan inte uppstå i en miljö där det inte finns någon form av styrning, eftersom det är barnens lek för frigörelse som uppstår i motstånd. Den vilda, kaospräglade och tygellösa leken förnekas ofta utifrån normer och regler i dagens samhälle, inte minst i förskolans verksamhet. Angelica konstaterade att det ständigt förekom fri lek på förskolan där hon arbetade, eftersom det i hög grad var valfritt för barnen vad de ville göra under dagens gång. Hon uttryckte att miljön kunde vara en bidragande faktor till vilda och kaospräglade lekar som Angelica menade ofta uppstod i den fria leken, hon sa att “öppna ytor ofta uppmanar till spring och det tycker inte jag är så bra för det blir så rörigt” (Angelica). Vi tolkar det som att “springet” som Angelica pratar om är barnens *karnevalistiska lek*, och hon menar att det skapas på grund av de öppna ytor som finns i verksamheten. För att minska springet inomhus ville Angelica fylla ut miljön med lärandematerial i form av hyllor med temalådor som barnen kunde använda istället. Diskursen framträder när hon talar om att göra miljön för att minska barnens spring, men samtidigt säger att barnen på hennes arbetsplats har fri lek hela dagen och det är i hög grad valfritt vad de vill göra. Linnea säger att det är lättare att jobba när man hela tiden styrde barnen in i olika aktiviteter, för då har hon bestämt vad de ska göra. Vi tolkar det som att Linnea vill minska utrymmet för *karnevalistiska lek* i den fria leken, men samtidigt skapar hon därmed förutsättningar för att den kan uppstå i verksamheten. Baserat på Angelicas och Linneas utsagor tolkar vi det som att pedagogerna inte anser att barns *karnevalistiska lek* inte passar in i verksamheten, utan att leken ska ske inom de ramar och förväntningar som finns i verksamheten. Under intervjuerna efterfrågade vi om pedagogerna kunde beskriva den fria leken med andra ord. Emma sa följande: “Ja vad menar man egentligen med fri lek? Det skulle kunna vara lek på barnens initiativ kanske, eller spontanlek, eller icke-styrd aktivitet. Fokus på att det inte finns någon vuxen-styrning, att det är barnstyrd lek” (Emma). Baserat på Emmas utsaga tolkar vi det som att hon är mer öppen för den *karnevalistiska leken* i barns fria lek, då hon säger att den fria leken ska vara barnstyrd och inte vuxenstyrd. Den *karnevalistiska leken* kan förstås som barns inre naturs frihet, och baserat på Emmas

uttalande vill vi tro att hon är uppmanar barnen i den *karnevalistiska leken* i deras fria lek då hon beskriver den fria leken som barnens egna initiativ.

Baserat på pedagogernas utsagor så är det tydligt att det framträder olika diskurser när vi pratar om den fria leken. Vad som är accepterat och inte, vem som bestämmer i den fria leken och när den blir styrd av pedagogerna.

7.3 “Man kan få in allting i leken”

Fler diskurser framträder när vi pratar om undervisning och lärande utifrån barnens fria lek. Barnens utveckling och lärande ska stimuleras i deras lek utifrån deras egna nyfikenhet och intressen. Det ska med andra ord *ske* något i leken och lek kan därmed inte bara vara lek.

Linnea sa följande:

Det sker så mycket i leken som man kan se undervisning, som det nu finns då, som ett nytt begrepp. De lär sig i leken, och får det här sociala samspelet. Jag tror att man kan få in allting i lek och jag tycker inte att den får vara fri från oss pedagoger. Jag skiljer inte på fri lek och aktivitet, men leken är samtidigt svår för det krävs så mycket av mig som pedagog. (Linnea)

Linnea säger att barn lär sig så mycket i leken och att den kräver mycket från henne som pedagog. Vi tolkar det som att hon inte anser att barns lek bara kan få vara lek, utan att det är viktigt i ett utbildningssyfte, därmed *är lek undervisning*.

I samtliga intervjuer gav pedagogerna uttryck för vad som skulle kunna tolkas, enligt oss, som en viss osäkerhet i sin egen roll som pedagog i förhållande till barns fria lek. Johanna beskrev att hennes egen roll i barns fria lek var att ta fram stimulerande material för att utforma den pedagogiska miljön och därmed skapa förutsättningar för utveckling och lärande hos barnen. Baserat på Johannas utsaga om sin egen roll i barns fria lek så synliggörs det en diskurs när den fria leken blir styrd utifrån ett lärandeperspektiv. Alla pedagoger som vi intervjuade lyfte leken som ett lärandemedel och vad de kunde skapa för förutsättningar för barnen så att skulle kunna vara så produktiva som möjligt i leken. Vi kan utläsa diskurser när pedagogerna pratar om deras roll i den fria leken, några säger att det var viktigt att de var närvarande för att tillsammans kunna vara medforskande i barnens lekar och därmed öka chanserna för *undervisning* och lärande. Andra uttryckte att det är

viktigt att tänka på miljöerna och materialet, för att det fortfarande ska kunna ske en utveckling och ett lärande hos barnen, utan pedagogernas närvaro. Angelica lyfte ett lärandemedel som hon kallade temalådor, tanken med det var att barnen fick välja en låda och arbeta med materialet som fanns i den. Det kunde vara matematik, språk, naturvetenskap etc, och de användes för barns utveckling och lärande. Vi tolkar det som att hon ansåg att lådorna kunde *vara* barns fria lek eftersom de fick välja vilken låda de ville arbeta med. Trots att barnen är fria i sina val av temalådor, tolkar vi det som att *leken används för undervisning* då temalådorna skulle kunna användas som ett lärandemedel i barnens lek.

Linnea lyfter även utomhusmiljön som en viktig faktor i barns utveckling och lärande, hon förklarar att det är viktigt att skapa lärandemiljöer för barnen även utomhus. Då utomhus kan vara en miljö som ofta försvinner och glöms bort, menar Linnea. Vera säger däremot att inomhusmiljön är väldigt uppstyrd jämfört utomhus och att barnens fria lek är ständig utomhus. Vi tolkar det som att både Linnea och Vera anser att en uppstyrd miljö behövs för att det ska ske undervisning, utveckling och lärande hos barnen, och utan en uppstyrd miljö är det lättare för barnens fria lek att träda fram. Diskursen visar sig när pedagogerna i intervjuerna, vad vi tolkar det som, vill sträva efter ett ständigt lärande hos barnen genom att utforma miljöer som möjliggör undervisning, både inomhus och utomhus. Vera menar att inomhusmiljön är uppstyrd men inte utomhusmiljön, och barnens fria lek är ständig utomhus för att miljön inte är uppstyrd. Linnea vill sträva efter att få utomhusmiljön lika uppstyrd som inne, då det sker mer lärande i sådana miljöer, enligt pedagogen. Vi tolkar det som att barns fria lek påverkas och ersätts med en ständig strävan efter lärande hos barnen, utifrån ett utbildningspolitiskt syfte.

Samtliga pedagoger lyfte leken som ett viktigt medel för barnens utveckling och inläring, framförallt för att barnen får möjligheter att lära sig det sociala samspelet, något som alla pedagoger var eniga om att det var viktigt för barnen. Barnens lek används som inspirationskälla för att synliggöra hur pedagogerna kan tänkas förändra och/eller förbättra verksamheten, för att möjliggöra stimulans för utveckling och lärande hos barnen.

7.4 “Den fria leken är det sociala samspelet”

När vi intervjuade pedagogerna för denna studie gav samtliga pedagoger uttryck för att barns fria lek i en *social arena* som förskolan, är viktig för deras *sociala samspel*. Att den fria leken skapar förutsättningar för att barn bland annat ska, lära sig leka med andra barn, hantera konflikter samt att samarbeta med andra barn. Två pedagoger uttryckte sig som följande:

Jag tänker att den fria leken är det sociala samspelet, att man är tillsammans i en grupp, för oftast är man ju det. Vissa kan ju leka själva, såklart också, men att man utvecklar mycket av det sociala samspelet i den fria leken. Det är liksom det, man pratar med varandra, man visar hur man kan göra, alltså de lär sig mycket av varandra i den fria leken. (Angelica)

Jag tror att i förskolan är det viktigaste det här sociala samspelet som sker i den fria leken. Jag tycker det är otroligt viktigt, som jag sa innan, att de lär sig så otroligt mycket. Det här sociala samspelet, som du inte kan lära dig på något annat sätt. Jag tror det är mycket vi kan lära våra barn, men det måste man få lära sig själv tillsammans med andra. Sådana saker som man verkligen behöver ha med sig i livet, som man måste lära sig, bli övad i, och lära sig själv. (Vera)

Det kan tolkas som att Angelica och Vera i det här fallet anser att den fria leken kan vara ett medel för att lära sig *sociala samspel*. Baserat på pedagogernas utsagor kan det tolkas som att de anser att det sociala samspelet är en färdighet som barn bör behärska för fortsatt utveckling och lärande. Det skulle kunna gå att utläsa en form av oro i Angelicas tankar om det *ensamma barnet* som väljer att leka själv, och därmed går miste om möjligheten att lära sig hantera *sociala samspel*.

En grundläggande regel som vi tolkar det, baserat på pedagogernas utsagor från intervjuerna, var att alla barn ska skulle kunna leka med alla. Emma lyfter pedagogernas möjligheter att använda barns fria lek som ett verktyg för att synliggöra olika sociala gruppkonstellationer i barngruppen. Hon säger: ”Man får syn på vilka som leker med varandra och vilka som dras till varandra, och “varför gör de det?”” (Emma). Det skulle kunna tolkas som att pedagogerna kopplar *den fria leken till sociala samspel* och om ett barn inte leker med andra barn så skapas det en oro. Vi tolkar det som att barnen inte är fria i sina val av lekar, då pedagogerna gärna ser att barnen leker med andra och inte på egen hand.

Ett begrepp som majoriteten av pedagogerna valde att lyfta under intervjuerna när de resonerade kring alternativa begrepp för fri lek var *valstund*. Erika resonerar: "Vi använder nog valstund, för att man får välja vad man vill göra" (Erika). Även här går det att urskilja diskurser då Erika säger att barnen är fria i sina val och att de själva får välja vad de vill göra. Linda uttrycker sig följande om valstund och den fria leken: "Vi säger nog inte fri lek, oftast säger vi, när vi inte har något planerat att vi har valstund" (Linda). Baserat på Erikas och Lindas utsagor tolkar vi det som att de anser att barnens fria lek *är* valstunden, eftersom barnen är fria i sina val. Men i sina val måste barnen samtidigt förhålla sig till de ramar, konstellationer, strukturer och regler som råder på förskolan. Johanna förklarar valstunden på följande sätt:

Det tar sitt namn och sätter upp det vid det rummet de vill vara i och så finns det kort för vilken lek man kan göra i det rummet. (Johanna)

7.5 Fyra nyanser av lek

Samtliga pedagoger beskrev den fria leken som barnens egna lek, att den utgår från deras nyfikenhet, vilja och intressen. Men det framgick även att pedagogerna har förväntningar på barnen i deras fria lek, som passar inom de *institutionella ramarna* som råder på förskolorna. Majoriteten av pedagogerna uttryckte att det var viktigt med pedagogernas närvaro i den fria leken för att man inte kunde lämna barnen själva *åt sitt eget öde*. Vi tolkar det som att pedagogerna menar att om man lämnar barnen *åt sitt öde* gör man också plats för barnens lek att kliva över de *institutionella ramarna*. Den leken som sker utanför ramarna skulle kunna tolkas som barns *karnevalistiska lek*, som kan upplevas som vild, kaospräglad och tygellös. För att undvika denna lek vill flera av pedagogerna i fråga skapa miljöer som gynnar utveckling och lärande hos barnen. Samtliga pedagoger beskrev att barns fria lek är viktigt för barnen för att de kan lära sig så mycket i den, leken används därmed som ett underlag för *undervisning* och kan inte bara vara lek. Den viktigaste lärdomen barnen kan få i den fria leken, uttalade sig samtliga pedagoger om, var det *sociala samspelet*, inom förskolan som *social arena*, som de menar att barnen inte kan lära sig på något annat sätt.

8. Diskussion

Under framväxten av denna studie har vi flertal gånger fått erfara att lek som begrepp är väldigt stort och mångsidigt, barns fria lek är även den svår att förstå och

definiera. Alla pedagoger som vi intervjuat uttryckte att leken är viktigt för barnens inläring och utveckling, då leken skapar förutsättningar för ett lustfyllt och lekfullt lärande. I detta kapitel kommer vi att lyfta diskussioner baserat på studiens resultat i två kategorier, *lek som fenomen* och *lek som redskap*. I slutet av kapitlet kommer du som läsare även få ta del av en metoddiskussion om studien.

8.1 Lek som fenomen

Som vi lyft flera gånger så skriver Eidevald (2009, s. 96–98) att den fria leken i förskolan ses som “heligt”. Men vad är det egentligen Eidevald menar? Vad är det som är heligt och varför anses den vara det? Den fria leken är ett begrepp som uppkom i samband med Friedrich Fröbels (1782–1852) pedagogik, där den fria leken skulle vara fri från vuxnas involvering, arbeten och institutionella ramar och regler (Lindqvist, 1996, s. 52). Sedan dess har samhället och förskolan som en institution genomgått flera olika förändringar i samband med bland annat lagstiftningar. Förskolan är en institution som är styrd av lagar, regler och styrdokument, vilket betyder att personalen i förskolan också har förväntningar på sig i sitt arbete. Läroplanen för förskolan innefattar strävansmål kopplat till flera olika ämnen som barnen ska få ta del av genom lekfulla former, utifrån sina egna nyfikenhet och intressen. Tullgren (2004, s. 64) belyser att leken är en aktivitet som ska genomsyra förskolan och menar därför att den är svår för barnen att välja bort.

Den karnevalistiska leken kan tolkas som barnens urkraft till motstånd och uppgörelse och något som inte kan existera om det inte finns ledning, lagar och regler. Kan den karnevalistiska leken ses som barnens fria lek, och därmed något som egentligen inte är önskvärd i förskolans verksamhet? Vilken grad av styrning krävs för att barnens karnevalistiska lek ska kunna uppstå i en verksamhet som förskolan och vad innebär det för barnen om de inte tillåts att ge utlopp för sin inre lekfullhet genom den karnevalistiska leken? Vi problematiserar om den karnevalistiska leken kan tolkas som barn *riktiga* fria lek, det är i den som de överskrider alla gränser och normer som ställs i förskolans verksamhet. Men att barnen inte tillåts kliva in i den karnevalistiska andan som skapas i den karnevalistiska leken, då den anses vara normbrytande, vild, kaospräglad och tygellös. Tullgren (2004, s. 64) skriver att barnen måste leva upp till pedagogernas förväntningar som de har på barnen i deras lekar, hon menar att lekar som inte

innebär "goda lekar" diskvalificeras och de blir därmed styrda i sin fria lek. Hon menar att den fria leken inte ses som barnens naturliga urkraft i förskolan, utan mer som en norm som barnen ska leva upp till.

8.2 Lek som redskap

Samtliga pedagoger som vi intervjuat var bekanta med begreppet fri lek, men innebörden av den var för alla olika och svår att beskriva. Vi kan utifrån resultatet se ett mönster i hur pedagogerna pratade om den fria leken och en osäkerhet som uppstod i samtalet om det. Vår upplevelse var att ingen av pedagogerna hade en klar bild av vad den fria leken är och/eller innebär, eller hur de som pedagoger ska ställa sig till den. Vi upplevde en större säkerhet hos pedagogerna när vi pratade om alternativa begrepp för den fria leken, majoriteten svarade valstund och ansåg att barnen då är fria i sina val för aktivitet. Hildén (2014, s. 11) förklarar även hon den fria leken som en aktivitet där barnen har större möjlighet själva välja vart, vad och med vilka de ska leka med, men att det ska ske inom förskolans strukturer och normer. Pedagogerna vi intervjuade visste vad valstunden innebar utifrån de satta strukturer, regler och förutsättningar som de hade på respektive förskola, och vi upplevde därför att det samtalet var lättare än samtalet om den fria leken. Baserat på resultatet så *är* barns fria lek när de är fria i sina val utifrån verksamhetens miljöer och former, och den stunden uppstår oftast när det inte är något annat planerat och kan därmed ses som en mellan-aktivitet. Innan vi genomförde intervjuerna till vår studie diskuterade vi om vad vi själva ansåg att den fria leken skulle kunna tänkas innebära baserat på våra egna erfarenheter. Så här i efterhand kan vi se att vår förförståelse fanns representerad i pedagogernas utsagor och det har gett oss en större förståelse i att det råder diskurser när vi pratar om den fria leken som vi inte hade tänkt på innan. Samtliga pedagoger som vi intervjuade gav uttryck för att barns lek är viktigt, och att vi ska anpassa verksamheten efter barnen och deras lek. Utbildningen ska vara lustfylld, lekfull och givande för barnen och lärandet ska hela tiden utgå från barnens lek. Øksnes (2011, s. 101) problematiserar att barns lek används utifrån ett lärandeperspektiv då hon menar att barns naturliga sätt att leka underställs eftersom leken i förskolan hela tiden ska utgå från ett syfte som barnen ska leva upp till.

Leken används därmed som redskap i förskolan för barnens utveckling och lärande, det är i leken som det sker undervisning och som barnen övar sina sociala kunskaper och färdigheter. Samtliga pedagoger sa att den fria leken är viktig för barnens sociala samspel och de skapade förutsättningar för vad vi tolkade som, att alla barn skulle vara kompisar med alla. Vi ifrågasätter om alla måste vara kompisar med alla för att det ska vara en fungerande barngrupp, vi anser mer att det handlar om att lära barnen att acceptera och respektera varandra i sina likheter och olikheter. Vi anser inte att alla måste eller kan vara vän med alla bara för att man befinner sig inom samma *institution*, som förskolan är.

8.3 Metoddiskussion

Valet av att använda en kvalitativ undersökningsmetod anser vi än idag var rätt val. Då vi ville få ta del av pedagogernas beskrivningar kring och perspektiv på den fria leken. Intervjuguiden som vi sammanställde innan intervjuerna gjorde att vi dels kunde förbereda oss genom att diskutera kring vår egen förförståelse, men den fungerade också som ett verktyg för att uppnå vårt syfte med studien. Intervjuguiden hjälpte oss att strukturera upp intervjuerna och den hjälpte oss som intervjuare att skapa ett trivsamt klimat, då vi kände oss mer trygga. Att använda oss av en halvstrukturerad intervjumetod anser vi fungerade bra. Vi som intervjuare kunde därmed ställa följdfrågor på respondenternas utsagor som gav oss en större förståelse, var det något som vi ville att respondenten skulle vidareutveckla eller förtydliga kunde vi därmed ställa sådana frågor. Under enstaka intervjuer upplevde vi att respondenterna möjligtvis var stressade då deras svar var korta och forcerade, det gjorde att intervjuklimatet inte var så avslappnat som vi önskat och vi valde därför att inte ställa några längre följdfrågor. Vi har reflekterat om att dessa intervjuer kan ha påverkat vårt resultat för studien och kommit fram till att vi kanske inte har fått en lika grundlig och bred förståelse för deras olika synsätt och förhållningssätt till begreppet fri lek. Som vi kanske hade fått om deras svar inte hade varit korta och forcerade. Vi har reflekterat kring vår egen roll som intervjuare efter varje intervjutillfälle. Eftersom vi valde att göra intervjuerna tillsammans hade vi i åtanke att detta eventuellt skulle kunna skapa en mindre trygg stämning för respondenten, men vår upplevelse av intervjuerna var att majoriteten inte kände av ett otryggt intervjuklimat. Ljudupptagningen var en fördel för oss då vi kände att vi kunde koncentrera oss mer på respondenten istället för att sitta och anteckna eller

dylikt. Vi upplevde inte att respondenterna hade några större problem med ljudupptagningen, i början på varje intervju var vi noga med att muntligt förtydliga informationen de fick i informationsbrevet angående deras anonymitet i databearbetningen och analysprocessen. Vi har reflekterat kring urvalet av respondenter, om det var en för- eller nackdel för oss att intervjua fyra pedagoger som alla arbetade på samma förskola? Hade vi kunnat synliggjort flera olika innebörder av begreppet fri lek om vi intervjuat pedagoger som alla arbetade på olika förskolor, eller hade det inte spelat någon roll? Dessa spekulationer kan och kommer vi aldrig att få svar på, men det är spännande att tänka hur annorlunda resultatet eventuellt hade kunnat se ut. Valet av att inspireras av diskursanalys som metodansats anser vi var spännande och givande för vår studie, men det var också något som vi i efterhand har försvårat arbetet för vår studie. Det var innan studien startade, något som var ganska nytt för oss. Att sätta oss in i det tänkesättet med de "glasögonen" var både tidskrävande, frustrerande men samtidigt spännande. Det möjliggjorde nya och spännande diskussioner för vår studie och gav oss en annan syn på begreppet. Kvale och Brinkman (2009, s. 30) skriver om fenomenologisk metodansats som ett tillvägagångssätt för att synliggöra hur människor upplever ett specifikt fenomen, som i denna bemärkelse skulle kunna appliceras på den fria leken. Men vi ansåg därför att en diskursanalys som metodansats skulle kunna hjälpa oss att få en bredare syn på barns fria lek då den inte begränsar oss att se leken som ett fenomen. Utan vi kan istället betrakta leken som en aktivitet med flera olika innebörder och möjligheter.

9. Slutsats

Baserat på studiens resultat problematiserar vi om den fria lekens ens existerar i förskolans verksamhet, eller beror det på vilken syn man har på leken som pedagog? Finns det utrymme för barns fria lek i en institutionell organisation som förskolan? Vi har i denna studie lyft diskurser som synliggörs i språket när vi pratar om den fria leken. Vi tror att det kan bero på att begreppet är så brett, komplext och mångsidigt, att vi många gånger tror att vi pratar om samma saker när vi egentligen pratar om olika. Slutsatsen vi gör för denna studie är att den fria leken i förskolans verksamhet inte är barns *fria* lek, det är lek där barnen har större inflytande på val av aktivitet, men den är inte fri från institutionen ramar och regler. Pedagogerna har

fortfarande förväntningar på barnen i den fria leken, förväntningar som barnen måste förhålla sig till. Flera av pedagogerna ansåg att barnens fria lek inte får vara fri från pedagoger, utan att de måste vara med i barnens lek för att det inte ska ske oönskade händelser. Vi problematiserar om den fria leken är ett privilegium och bara till för de barnen som vet hur leken *ska* lekas?

En till slutsats som vi gör är att det är lättare för pedagogerna att prata om vad den fria leken är när vi pratar om den i förhållande till utomhusmiljön än inomhusmiljön. Kanske är det för att den fria leken har större utrymme utomhus än inomhus?

10. Förslag på fortsatt forskning

Förslag på fortsatt forskning skulle kunna innefatta att fördjupa kunskaperna inom barns fria lek, genom att ta reda på om den verkligen existerar eller om det är ett begrepp som bara följer med tiden. Baserat på FN:s oro om barnkonventionens artikel 31, upplever vi att det krävs mer forskning om barnens lek i förskolan och att forskning som finns idag oftast knyts an till barns motstånd som något normbrytande och/eller negativt. Dagens forskning är mer baserat på hur vi kan göra för att forma barnen till "bra individer" genom att passa in samhällets normer och strukturer. Men kan vi kanske se det på något annat sätt?

11. Källförteckning

Barnkonventionen (2009) [Elektronisk resurs] *FN:s konvention om barnets rättigheter*. (2009). Stockholm: UNICEF Sverige

Tillgänglig på internet: <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#full>

Barnombudsmannen (2014). *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 17 (2013) om barns rätt till vila, fritid, lek och rekreation samt till det kulturella och konstnärliga livet (art. 31)*.

Tillgänglig på internet:

<https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/allmanna-kommentarer/ak-17-om-barnets-ratt-till-vila-fritid-lek-och-rekreation.pdf> (Hämtad 2019-05-13)

Björkdahl Ordell, Susanne (2007) *Kvantitativ data och forskningsansats*. I:

Björkdahl Ordell, Susanne & Dimenäs, Jörgen (2007). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Bjørndal, Cato R. P. (2005). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Bolander, Eva och Fejes, Anderas (2009) *Diskursanalys*. I: Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.) (2009). *Handbok i kvalitativ analys*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Dalen, Monica. (2015). *Intervju som metod*. (Upplaga 2). Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Eidevald, Christian (2009). *Det finns inga tjejbestämmare: att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek*. Diss.

Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hj:diva-7732>

Datainspektionen (2018). *Dataskyddsförordningen*. Tillgänglig på internet:

<https://www.datainspektionen.se/lagar--regler/dataskyddsförordningen/> (Hämtad: 2019-05-07)

Hildén, Ebba (2014). *Kommunikation mellan de yngsta förskolebarnen i fri lek [Elektronisk resurs]: meningsskapande genom den levda kroppen.*

Licentiatavhandling Karlstad: Karlstads universitet, 2014

Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kau:diva-33759>

Karlsson, Annika & Grönlund, Agneta (red.) (2011). *Kunskapsbedömning i skolan: [Elektronisk resurs]: praxis, begrepp, problem och möjligheter.*

Stockholm: Skolverket

Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2660>

Kihlström, Sonja (2007) *Observation som redskap*. I: Björkdahl Ordell, Susanne

& Dimenäs, Jörgen (2007). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Kihlström, Sonja (2007) *Uppsatsen - examensarbetet*. I: Björkdahl Ordell,

Susanne & Dimenäs, Jörgen (2007). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*.

3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Lindqvist, Gunilla (1996). *Lekens möjligheter: om skapande lekpedagogik i förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur

Löfdahl, Annica, Hjalmarsson, Maria. & Franzén, Karin. (red.) (2014).

Förskollärarens metod och vetenskapsteori. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Pramling Samuelsson, Ingrid & Asplund Carlsson, Maj (2003). *Det lekande lärande barnet: i en utvecklingspedagogisk teori*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Skolverket (2019). *Barnkonventionen*. Skolverket
<https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/barnkonventionen> (Hämtad 2019-05-02)

Skolverket (2019) *Förskolan styrs av skollagen och läroplanen*. Skolverket
<https://www.skolverket.se/undervisning/forskolan/laroplan-for-forskolan/forskolan-styrs-av-skollagen-och-laroplanen> (Hämtad 2019-04-30)

Skolverket (2018). *Läroplan för förskolan: Lpfö18*. Stockholm: Skolverket.

Tullgren, Charlotte (2004). *Den välreglerade friheten [Elektronisk resurs]: att konstruera det lekande barnet*. Diss. Lund: Univ., 2003
Tillgänglig på Internet: <http://hdl.handle.net/2043/7828>

Vetenskapsrådet (2017) *God forskningssed [Elektronisk resurs]*. Reviderad utgåva (2017). Stockholm: Vetenskapsrådet
Tillgänglig på Internet: <https://publikationer.vr.se/produkt/god-forskningssed/>

Øksnes, Maria (2018) *Lekfullt motstånd som erfarenhet av frihet*. I: Øksnes, Maria & Samuelsson, Marcus (red.) (2018). *Motstånd*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur

Øksnes, Maria (2011). *Lekens flertydighet: om barns lek i en institutionaliserad barndom*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Øksnes, Maria & Sundsdal, Einar (2015) *Til forsvar for barns spontane lek [Elektronisk resurs]*. Vol 1 (2016). Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk eISSN 2387-5739

Tillgänglig på Internet:
<https://pedagogikkogkritikk.no/index.php/ntpk/article/view/89> (Hämtad 2019-05-20)

Øksnes, Maria & Sundsdal, Einar (2017). *Leklust i förskolan: främja lekens egenvärde*. Första upplagan Stockholm: Gothia Fortbildning

12. Bilagor

12.1 Bilaga 1

Informationsbrev/Samtyckesbrev om examensarbete: En studie om pedagogers synsätt på och förhållningssätt till den fria leken i förskolans verksamhet.

Under våren 2019 kommer vi, Frida Adlertz Forsgren och Ylva Högberg, skriva vårt examensarbete på förskolläraryrket vid Högskolan Dalarna. I vår studie har vi valt att undersöka pedagogers synsätt på och förhållningssätt till den fria leken i förskolan.

Du tillfrågas därför om deltagande i denna studie.

Undersökningens syfte och innehåll

Vi kommer att intervjua pedagoger som arbetar i förskolans verksamhet för att öka våra kunskaper om den fria leken i förskolans verksamhet. Skolverket (2018, s. 8) skriver "Barnen ska ges förutsättningar för både lek som de själva tar initiativ till och som någon i arbetslaget introducerar. Alla barn ska ges möjligheter att delta i gemensamma lekar utifrån sina förutsättningar och sin förmåga." Vi har erfarenheter från vår verksamhetsförlagda utbildning att det råder skilda uppfattningar om vad begreppet "fri lek" innebär, samt hur den prioriteras i förskolans verksamhet. Vi vill därför undersöka pedagogers synsätt på och förhållningssätt till den fria leken och dess betydelse för den aktiva verksamheten.

Genomförande

För att samla material till vår studie kommer vi att komma till er på förskolan för en individuell intervju på ca 45 minuter. För vi ska kunna analysera och bearbeta materialet behöver vi därför ditt godkännande för att vi ska få använda oss av ljudupptagning under intervjun. Anledningen till varför vi vill använda oss av ljudupptagning är för att det kan vara svårt att hinna anteckna allt som sägs och för att vi som intervjuare ska kunna rikta vårt fokus till dig som intervjuas.

Ljudupptagningen gör även att materialet blir mer tillförlitligt då det blir dina faktiska ord som transkriberas och därefter analyseras. Det inspelade materialet kommer enbart vi som intervjuare och eventuellt vår handledare att ta del av. Det inspelade materialet kommer att avidentifieras och kommer därmed inte röja din identitet eller information om förskolan. Materialet som samlas upp kommer att förvaras på en lösenordskyddad dator och raderas efter transkribering och analysering. I och med den nya GDPR-förordningen behöver vi därför till godkännande av dig för att förvara dina personuppgifter (materialet från vår intervju) på vår dator.

Ditt deltagande i denna studie är frivilligt och du kan när som helst välja att avbryta din medverkan utan närmare förklaring. Om du som är tillfrågad väljer att inte delta eller om du avbryter din medverkan kommer detta inte påverka det fortsatta arbetet med studien. Om du fortsätter ditt deltagande i studien kommer du att få tillbaka resultatet i form av en uppsats, när den godkänts och blivit publicerad i DiVA via Högskolan Dalarna. Om så önskas kommer vi även att kunna mejla den färdiga uppsatsen till dig.

Student: Frida Adlertz Forsgren
Epost: _____
Tel nr: _____
Ort och Datum: _____
Underskrift: _____

Student: Ylva Högberg
Epost: _____
Tel nr: _____
Ort och Datum: _____
Underskrift: _____

Handledare: _____
Epost: _____

All personlig information har tagits bort av säkerhetsskäl.

Informerat samtycke

Pedagogens namn: _____

Jag samtycker till att bli intervjuad samt även till att intervjun får spelas in med ljudinspelare.

Datum: _____

Namnsteckning: _____

Namnförtydligande: _____

11.2 Bilaga 2.

Intervjuguide

Bakgrundsfrågor

- Vad har du för utbildning?
- När och vart utbildade du dig?
- Hur länge har du arbetat i den svenska förskolans verksamhet?

Huvudfrågor

- Vad tänker du på när jag säger fri lek?
- Anser du att barnen borde ha fri lek i förskolan? Varför/varför inte?
- Säger ni ”fri lek” eller pratar ni om det på något annat sätt?
- Om du inte fick använda begreppet ”fri lek”, vilket/vilka begrepp skulle du då använda istället? Varför just de begreppet/begreppen?
- När upplever du att barnen har ”fri lek” Varför har de fri lek då?
- Tycker du att den är viktig? Varför/varför inte?
- Om ni inte har en planerad verksamhet/aktivitet, vad ägnar sig barnen åt då?

Avslutningsfrågor

- Är det något du vill tillägga och/eller förtydliga?
- Får vi kontakta dig om det uppstår oklarheter för oss när vi analyserar materialet?